

Samuel Bohl Jacob Sommerfeld

Disputatio ... Pro Formali Eruendo Primum in explicatione Scripturae Sacrae ...

12 :

Rostochi[i]: Kilius, 1637

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn770606431>

Band (Druck) Freier Zugang

- Vert.:
- ① G. Kriestepeler
 - ② P. Wiegner
 - ③ J. Perücke
 - ④ P. Sagstwiner
 - ⑤ J. Kumpeliner
 - ⑥ Ch. Wimmerer
 - ⑦ A. Kömmer
 - ⑧ A. Kasdorp
 - ⑨ B. Kasdoff
 - ⑩ L. Boemertner
 - ⑪ Ch. Jordaner
 - ⑫ J. Sommerfeldt
 - ⑬ Ph. Hartmann

Sam. Bohl.
R. U. theol 1637. 38.

DISPUTATIO DUODECIMA 34
PRO FORMALI
ERVENDO PRIMVM
in explicatione
SCRIPTVRÆ SACRÆ

Quam

D. O. M. A.

PRÆSIDE

M. SAMUEL BOHL

Gryphenberg. Pomeran.

*In Academia Rostochiensis publico Docto-
rum examini subijcit*

JACOBUS Commerfeldt/
Dömizio-Megapol.

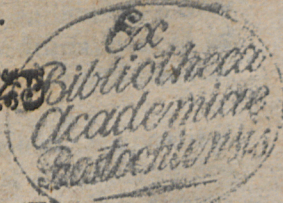
*Habebitur in Auditorio majori ad diem 13. Decemb.
horis antemeridianis.*

ROSTOCHJ,

Literis NICOLAI KILII, Academ. Typogr.

ANNO M. DC. XXXVII

34

PROFORMALI
ERVENDO PRIMVM
in explicatione
SCRIPTURAE SACRAE
D. O. M. A.
P. R. E. S. I. D. E.
M. S. A. M. U. E. L. B. O. H. I.
Gyphenberg. Pommeran.
In Academia Rostochensi publico Doctore
J. A. C. O. B. U. S. S. e. n. n. e. r. s. c. h. e. i.
Domitio-Megapol.
Rostoch.
L. N. I. C. O. L. A. I. K. I. L. A. c. a. d. e. m. i. c. u. s.
A. n. n. o. 1. 7. 7. 2. 7. 2. 7. 2.

gnificans perversitatem, & frequentissimè in Sacra scriptura occurrir, de qua significatione & multis exemplis, cum nimis obvia sint, parum sum sollicitus.

4. Unicum autem memovet, quod plura de hac voce agam. Legi nuper in lege Moïsis de Aharone quod debeat ferre **וַיַּעַשׂ** iniquitatem sanctuarii, ita & iniquitatem Sacerdotii: Harebam primum, & non satis capiebam, quid sibi vellent verba illa inusitata, incidebat, phrasi notarent idem, quod sustentari de oblationibus factis pro peccato. Phrasis autem videbatur esse insolens, cum meminerim, quod cum **וַיַּעַשׂ** vox **עָשָׂה** soleat sumi pro remissione ut Num. 13. Cui opponitur in Elia **וַיַּעַשׂ** populus cui peccata sunt remissa. Tentabam ergo sumere vocem **וַיַּעַשׂ** in significatione alia, quæ quamvis videatur nova, tamen hic proponam, ut Docti censeant, num queat consistere. Puto Num. 14. *Ferre peccatum sanctuarii idem esse, quod facere opera, quæ in sanctuario ab hominibus perfici debent.* Ita liberor à multis difficultatibus, nam peccata ferre sanctuarii, videtur inextricabile dictum, quamvis non negem, alios qui ad proprietatem sermonis parum respiciunt, facile viam elabendi invenire. Probo autem meam sententiam primo exinde, quia **וַיַּעַשׂ** ut significans opus, optime cum forma, cum quæ eandem habet radicem, convenit, nam **וַיַּעַשׂ** dico notare opus speciale, quia, qui operatur, debet deflectere sese ab aliis rebus ad id, quod agere solitus est, vel alias agit. Et notandum simul est, quod, sicuti magis in malam partem sumi deprehendimus hanc radicem, ita etiam opus in sanctuario & toto sacerdotio ob malum humanum erat institutum, adeo, ut si libere loquendum esset, **וַיַּעַשׂ** rem pro peccato non immerito vocarem, sicuti alias notum est, & alia vocabula & rem ipsam, & rem pro ipsa re notare, ut in **וַיַּעַשׂ** patet, deinde totus contextus suadet omnino vocem eam esse explicandam per opus speciale.

5. Imo hac significatio expresse in Scriptura sacra continetur. Nam Hoseæ 12. conceptis verbis dicitur **לֹא יִמְצָא לֵי עֵינָיו** ubi **וַיַּעַשׂ** nihil aliud esse arbitror, quam rem &c. Ex quo confectarium est, omnino non **וַיַּעַשׂ** in Scriptura sacra venire pro negotio, & in specie, in loco supra allegato legis. Ne autem videar, opus habere, hinc inde congestis locis, cum unus idoneus sufficiat, tantum

tantum allegabo Genesin in quo de opere Hamorrhæorum agitur. Quam explicationem etiam non repudiare videntur Judæi, quamvis in voce עין mecum non conveniant, dicunt enim, quod ita tulerint Aharon & filij ejus iniquitatem Sanctuarii, cum illi ut Sacerdotes, peregrinos facile polluere valentes locum sanctum, non monuerunt, nec arcuerunt, sicut id patet ex commentario super locum hunc, & AbenEzra & R. Salomonis. Verum modum illum procedendi vanum & irritum esse extra totum contextum probat etiam vox עין כהנה &c. Concludimus ergo, Ferre iniquitatem sanctuarii in loco supra allegato nihil aliud esse, quam ministrare in sanctuario.

6. Dehinc recta progredimur ad יעץ de quo dicimus quod significet *scientem fecit velerudit*. Forma hæc vera esse notatur primò exinde, quia omnes descendentes voces optimè cum ea forma quadrant. Deinde etiam, quia ut generalis forma in Scriptura sacra occurrit. Sic in Psalm: איעצה ego oculo meo te erudiam seu scire faciam i. e. Scire te faciam præsentia mea, præsentissimus ego tibi adero, & quibus habes opus te instruam. Hinc præcedit וואררך לך וואררך prudentem te faciam & docebo te viam, quam ibis.

7. Ex hoc loco nescio quis non palpet formæ meæ, quam modo dedi veritatem. Et si aliis præter spem videtur ille locus dubius, assumo ex Psalmis alium, cum ita dicit Messias אבכך יהוה אשר יעצני. Laudabo Dominum, qui me scientem fecit. Et quod hic locus agat de scientiæ communicatione, seu de scientia quam impertivit Dominus Jehovah suo Messia, inter alia docet etià posterius incisum אף ללית יסרוני כליותי i. e. Nam & de nocte intimum meum me erudit. Quid est intimum in hoc Psalmo decimo sexto. Resp. ipsa plenitudo divinitatis habitans in Christo servatore nostro. Nam recte illa dicitur כל רות המשיח quia per illam perficiebatur,

8. Ut ita dubium de hac forma nullum videam, quòd jure suo remanere posset, cum expresse in Scriptura sacra occurrat, præsertim, si ultimo allegem verba Bileam, nam ita alloquitur Balak: Et nunc, ecce ego vado ad populum meum; veni איעצך i. e. ego scire te faciam, tibi annuntiabo quid facturus est populus iste populo tuo

us in poſtremitate dierum. Ubi ſane non aliud ſignificare poteſt commodè, quam ſcientem reddere, imò annunciare.

9. Magis autem illud corroboratur, cum in conſideratione ſignificationum materialium, deprehendimus, eas omnes cum modo data forma convenire. Nam ſignificat in materialibus decrevit, quia, qui decernit, & ſe ipſum ſcire facit rem futuram. Decretum enim poſt cernere antecedens, ut ita loquar, quomodo hæc vel illa res ſit inſtituenda, recte ſit & dicitur decretum. E contra decretum & decernere etiam dicitur reſpectu alterius, pro quo vel contra quem decernimus & ita doceretur, quia ſcire facimus ex effectu alium quid nos decreverimus, vel contra ipſum, vel pro ipſo ſciamus. Et hoc confirmant ſatis multa loca Scripturæ ſacræ: Ut cum dicitur Jhovah decrevit, quis faciet irritum &c. Ideo, quia Syrus contra te decrevit malum &c. cum forma ſupra data recte concordant. Sic dicitur in Eſaia וְיִרְיֶיךָ נִרְיָא Spontaneus Spontaneitates decernit. *Hohe Leute/wie da die Chriſten ſeyn/ haben hohe Anſchläge vnd Gedanken vnd Schluß/darüber ſie auch halten.* Nam Chriſtianus וְיִרְיָא cum ſe ſcire facit firmiter ſuam prærogativam, quæ gaudet præ diabolis & præ Regibus gentium. Et quamvis decernere hoc quandoq; veniat pro ſtulto decreto, quod deſtituitur ſapientiâ, tamen recte cum forma ſemel propoſita quædrat, ut ſano cuius conſtat.

10. Significat etiam in materialibus conſultare & Conſilium dare; Quia, qui conſilium dat, ſcire facit alium ſuos conceptus. Hinc Achitopel dicitur וְיִרְיָא conſiliarius, quia ille ſuam ſententiam Regi debebat de caſibus occurrentibus, quæ etiam præſtitit Regi Abſolom, exponere;

11. Sedulo autem eſt diſpiciendum, quando וְיִרְיָא ſignificat in materialibus decrevit, quando conſultavit & conſilium dedit. Contextus autem ſemper ita eſt affectus, ut facile diſtinguat has ſignificationes.

12. Et ſi quæ ſunt aliæ, ut revera ſunt, ſignificationes materiales, omnes illæ aptiſſime ad communem, quam propoſui formam redigi & poſſunt & debent. In nominibus eadem eſt ratio formæ. Hoc tantum hic obiter noto, quod Conſiliarii terræ ptopriè non ſint

sint Consiliarii, pro ut nobis ea voce in lingua latina utimur, sed sapè Duces & Reges terræ. Unde Job dicit עֲרֵץ אֲרָץ אֲרָץ cum Regibus & Ducibus terræ: Quæ autem id fiat ratione, satis pateri. Quare in hoc proluxior non ero, sed pro conclusione hujus radice dico, quod עֲרֵץ vox ea quam exprimere solèmus per consilium, sapè soleat venire pro prudentia & scientia rerum.

13. Tertium locum in hac disputatione occupet נָבִיא /cujus formale dico in ferendo ad quoddam, & ita significabit tulit ad alium vel alii.

14. Forma hæc num expresse in Scriptura sacra contineatur, non immeritò disquiritur. Et puto maxime occurrere, & quidem in Psalmo 19, ubi sic scriptum legimus וְהַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּכֹדֶד אֱלֹהִים וְיָדֵי מְגִד הִרְכֹּזוּ עֲשֵׂה וְיָדֵי מְגִד הִרְכֹּזוּ i. e. Cæli enarrant gloriam Dei, & expansum fert ad alios opus manuum ejus. Dico, cur non vertam ita; Et expansum annunciat opus manuum ejus. Resp. Possem ita satis recte voces Hebraicas vertere, at quod hic idem non fecerim, primo obstat, quod incumbat interpreti, ut primo sumat voces in significatione superiori, cum autem deprehendamus annunciare non esse primam, quia omnes sub ea contentæ voces ad eam rectè redegi nequeunt, hic meritò postposui. Secundo, cum vis auxilios alias recte consistere non posset, ut ordinem phrasum, in Scriptura sacra callentibus notum est. Et quia tantum importat נָבִיא / ita non per modum consequentis, sed oppositi dicitur in Psalmo alio: Cæli ferunt ad alium, id est, annunciant gloriam ejus, ut viderint omnes gentes gloriam ejus. Imò clariora sunt quæ omitto.

15. In materialibus significat annunciare, quia qui aliquid annunciat ille, quod annunciat, fert ad alium. Sic Esaias dicit וְהָיָה קוֹשֵׁה הַגִּיד לִי / nisi potius & hunc locum ipsam formam rectius continere dicamus. Amos 4, dicitur Deus noster, Formans montes, creans Spiritum, & נָבִיא id est annuncians homini cogitationes suas. Sed de hac significatione, cum plena sit ipsa tota sacra scriptura, parum sumus solliciti, & ideo digredimur ad descendentiæ.

16. Quo-

16. Quorum est primum נָגִיד significans Principem, Ducem & quaeritur quomodo cum forma conveniat. Resp. Quia נָגִיד est talis persona, in quam collata est autoritas totius populi, & ita ad ferre in alium conspicitur in voce נָגִיד/עַנְיָה, qui & illa sua fert ad populum, at hoc non dico ratione formae. Nam respectu ejus dicitur Dux, Princeps, Rex, quia in eum est collata autoritas, sive id fiat à Deo, sive à populo.

17. Hoc nomine venit Messias noster in Propheta Daniele. Et scito & perpende ab egressu verbi seu mandati ad restaurandum & ad reaedificandum usq; ad Messiam D U C E M sunt septimanae septem. In cujus egregii vaticinii explicatione, qui non recte observat accentus, & particularum significationes, facile labi potest. In eodem loco Romanus Imperator vel Dux ille, qui contra Jerusalem veniebat dicitur נָגִיד quia in illum translata erat omnis potestas & autoritas à populo.

18. Parum autem interest respectu formae sive Princeps vel Dux sit excellens vel non, nam in Proverbiis legimus נָגִיד חָסֵד תְּכַנְנֵנוּ quia ita in indignum conferri posse donum intelligitur.

19. Arbitror autem, quod si voce Hebraica eleganter vellem exprimere Rem excellentem, commodissimum vocabulum sumi ab hac radice, sicuti legimus Proverb. 8. v. 6. Audite, quia loquar נָגִיד i. e. res excellentes & gravissimas proferam, Ich wil reden von Sachen die was auff sich haben; Quia principale recte dicitur נָגִיד/quia res principalissima est ea, in quam collata sunt omnia, & quia fert secum omnia. Unde non pro vili argumento haberi potest hoc vocabulum in Capite 8. pro astringenda sententia, filium Dei ibidem loqui, quamvis apodixeos & firmæ probationis nomen minime mereatur.

20. Difficillimum autem videri solet in hoc scrutinio, quomodo particula cum forma conveniant. Hinc etiam hic quomodo נָגִיד particula significans coram ē regione &c. cum supra à me data forma quadrat. Dico ergo optime convenire hanc particulam cum forma, nam coram quo sum, ad eum quasi sum latus. Sic dicitur in lege: Suspende ipsos Domino נָגִיד הַשֶּׁמֶשׁ coram sole i. e. ita suspende eos, ut facies ipsorum sit versa, & ita quasi lata ad solem i. e. publicē. In Exodo dicitur: Coram populo tuo faciam mirabilia

mirabilia i. e. Ita exeram robur meum, ut istius effectus feratur ad populum tuum, Ex quo exemplo satis perspicue monstro meam sententiam & applicandi rationem. Imò eadem facilitate hæc capi possunt ex Esaia Capite sexagesimo primo כִּי כֹאֲרָץ תֻּצֵא צִמְחָה וּכְגֹנֶה זְרוּעֶיהָ תִּצְמַח כֵּן אֲרֵנִי יְהוָה יִצְמַח צִדְקָה ita ut feratur id, de quo dicitur in textu ad gentes.

21. Ex quibus & similibus exemplis nemini potest obscurum esse quam clara & manifesta sit in hac particula reductionis ratio. Unde ex hoc loco lubens abirem, cum plures voces ab hac radice non descendere noverim, nisi dum aliam radicem cogito subjungere incidat caput nonum Zachariæ, in quo יִצְמַח clarissime à me propositam formam exhibet. Nam ita scriptum est צִמְחָה אֶת בְּרִיתְךָ שְׁלֹחֲתִי אֶסְרִיךָ מִבְּרִית מִבְּרִית בְּרִיתְךָ אֶסְרִיךָ מִבְּרִית Etiam per ipsissimum sanguinem fœderis tui ego vinctos tuos solvo ex fovea, in qua non est aqua : statim sequitur Revertimini ergo ad munitionem אֶסְרִיךָ הַתְּקִיָּה etiam diem adducentem duplum ego reducam tibi &c.

22. His jam prælibatis accingo me ad radicem ראָה cuius forma consistit in *experiendo*. Hinc in Psalmo decimo sexto dicitur לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שַׁחַח. Non dabis misericordiam à te affectum experiri corruptionem. Hujus generis sunt verba Bileami לֹא הִבִּישׁ אֶחָד בְּעֵקֶב וְלֹא רָאָה עַמּוֹל בְּיִשְׂרָאֵל Imò similes phrasæ ut *experiri bonum* totam Scripturam implent quasi. Inter quas non ultimum locum occupat Psalmus, quæ quanta & quam ardua contineat videndi genera, doctis non potest esse ignotum, sicut etiam demonstravi illud in Disputatione publica Hebraica super prædictum Psalmum.

23. In materialibus significat videre, quia qui aliquid videt, oculis experitur, imò etiam transfertur ad alia, ut in lectione Scripturæ sacræ deprehendimus. Quæ omnia partim immediate, partim mediate ad formam referuntur. Ita significat *prospicere* sibi, eligere, sicuti scriptum est : Prospiciat sibi Pharao de viro prudente. Ita dicit Abraham ad Isaacum אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ Dominus curabit sibi pecus : Super quæ verba Rabbi Salomo ita commentatur כְּלוּמַר יִרְאֶה וַיִּבִּיר לוֹ הָשָׂה וְאֵם אֵין שָׂה לְעוֹלָה בְּנֵי וְאֵם עַל פִּי שֶׁהָכִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהָשִׁיב וְלִכְּוֹן שְׂגִיחָם יִחְדְּרוּ מֶלֶךְ שָׂה

כלבשוח. Aben Ezra autem contra hunc statuit, & potat Isaacum nescivisse patris intentionem ex verbis **אלהים יראה** Postquam enim quosdam refutarat, qui Isaac adscribunt in tempore proposita maturationis triginta septem, alios, qui quinq; ei dant, & suam sententiam de tredecim annis adscripserat, dicit, quod pater ejus occultaverit hoc ab oculis ejus, rationem dans, quia si hoc scivisset Isaac, procul dubio aufugisset.

24. Significatio autem hæc, quæ est prospiciendi mediante **רָא** videre, cum forma quadrat.

25. Et ut brevitati studeam, omnes difficultates, quas in materialibus verbalibus prævideo, reservo discursui publico, utpote *dijudicare, certare*, & quæ sunt alia, quæ mediantibus certis particulis in significatione variare solent. Sic etiam, quid sit *videre tonitrua* in Exodo. Pergo jam ad nomina, & de iis omnibus & singulis itidem dico, quod optimè cum forma quadrat e. g. **רָא** videns, Propheta dicitur ab hac radice, quia experitur Dei consilia hominibus manifestanda. De quo multa forent dicenda, sed ut chartam & tempus redimamus, ad alia, & quidem ad ea, quæ difficilius videntur posse applicari, nos accingimus. **רָא** significat stercus. Cum formâ quadrat, quia est *invisum*, & ita mediante *videre* concordat cum forma quod, quomodo in hoc scrutinio sæpius fiat, in præcedentibus disputationibus apodicticè proposuimus. Hinc dicitur in Nahum. *Ego projiciam super te abominabiles res, ut te satere faciam, imo ponam te ut stercus*; i. e. ego reddam te invisum, ut quilibet te fugiat, sicuti solet aliquis, cum foetidissimum stercus oculis objicitur: Hinc enim statim sequitur. *Et omnes videntes te, fugient à te.* Non dicam hic de alia ratione, quare stercus dicatur **רָא** quia illud nihil aliud est, quam discretum & dijudicatum, imò non expertum id, quod alimenta, à quibus in corpore animalis discernitur, experiuntur, quæ converti dicuntur ab aliis in carnem & sanguinem. Sed simpliciter, quod fieri debebat supra, dicam, ipsam etiam radicem significare in materialibus *despicere*, unde quid in hoc puncto dicendum sit, quivis videt. Nam in Canticorum Salomonis libro dicitur **אל תראה** *Nolite despiciere me nigram*, nam sol me aspiciendo ita denigravit sic Job 41. v. 25. **כל גבה ראה** Omne sublime despicit, quod non tantum ita

ita juxta Rabbi David Kimchium, sed multo magis juxta ipsam veritatem explico Psal. 22. v. 18. **חמה יביטו וראו בי**, sed in illo loco magis significatio ejus juxta meam sententiam est *aspicere in volaptate*, quamvis idem Kimchius contrarium statuatur. Et ex hac significatione *despiciendi* &c. non tantum stercus in prædicto libro, sed & **למור** in Ezechiele.

26. Vox **רבע** formaliter significat *Incubuit, aecubuit*. De variis rebus tam materialibus, quam præternaturalibus in Lege Moïsis usurpatur. Quæ, ut ad alia pergam, omitto. Descendentes voces etiam facile ad datam formam reducuntur. Unum tantum videtur non carere difficultate: Quomodo vox *Quatuor* cum incubuit conveniat: Respondeo optimè. Nam numerus quaternarius est primus incumbens, ita ut par cubet supra pare. Primus enim numerus par est, binarius, super hoc incumbit quaternarius, & ita dicitur ab incumbendo, cujus ratione, quid aliàs in aliquot locis Scripturæ ex hoc principio dici debeat, hic taceo.

27. Vox **פרוז** formaliter suum habet in *præcipitantia* & *levitate*. Sicuti solent aquæ, præsertim in locis præcipitibus, cum impetu dilabi. Forma hæc expresse continetur in Capite Gen. 49. ubi Jacob filium suum natu majorem ita alloquitur **פוזכמי לא תוחר** Tu *levi* & *præcipitans* homo ut aqua, non eris supremus. Nam vocat hic pater filium suum **פרוז** quia incogitanter & leviter quasi irruerat in stratum Jacobi, quando cum ipsius uxore concumbebat. Cujus rei gratia spoliabatur primogenitura, regno, & Sacerdotib. Primogenitura dabatur Josepho, Regnum Iudæ Sacerdotium autem Levi.

28. Cum autem in hunc locum inciderim obiter explico **עלה** in eodem versu occurrens, & dico **עלתי עליה** Tunc tu, quia ascendit stratum meum, profanasti, id quod scio ex accentuatione vocis **עלתי** quia tiphcha in alio sensu non debuisset occupare, nisi vocem **עלתי** quod cum jam non fiat, aliter fuit etiam loquendum. Modus autem iste dicendi alias frequentissimè occurrit, sicuti in Esaia de sterili, quæ ad gaudium invitatur, & alibi sæpe. Hic autem non statuas ellipsin, quamvis enim ea videatur esse ob reductionem sanctæ linguæ in latinam, nullatenus tamen est in ipsa lingua.

lingua sancta, quippe ex cuius positu שׁוֹנֵן semper sese vel expresse vel latenter exhibet.

29. Reliqua, quæ sub hac radice continentur probè cum forma quadrant. In Propheta Zephania, Prophetæ dicuntur פְּחוּזִים leichtfertige Lehrer/ die da zuplatsen mit ihrem Breln/ da sie nichts verstehen / auch sie der Herr nicht gelehret hat. In libro Iudicum Abimelech mercede conduxit אנשים רַקִּים וּפְחוּזִים viros leves Iose Buben/verwogene Schelm/ die sich im bösen nicht lange bedencken.

30. Et ita videmus, quomodo omnia, quæ descendunt rectè cum forma ipsa conveniant.

31. Sequatur jam radix חַתָּה cuius formale est *cessavit esse ita vel ita*. Forma hac exprimitur in oratione tertia Esaiana וְבָעוּר שְׁשִׁים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה וְחַתָּה אֶפְרַיִם מֵעַם Ephraim cessabit esse populus. Non gaudebit amplius in te populus, quod etiam factum esse tristis docuit eventus. Dubium Chronologicum, & quonodo poena Syrorum & hic includatur, demonstravi alibi in commentario meo super orationem tertiam Esaia. In Malachia de Levi dicitur, hoc est de eo, qui primus ex mandato divino per Mosen Sacerdotioungebatur, ut Aharon, Eleazer, Pinchas, quod חַתָּה contritus fuerit à nomine Domini i.e. quod timuerit Deum, id est ratione formæ, cessavit esse, quem jubebat natura in consideratione auctoritatis & præcepti Divini.

32. Hinc rectè intelligitur, quomodo *frangere, conterere* & alia significationes materiales, cum supra data forma conveniant. Et dulces sunt hujus formæ considerationes cum in materialibus ad res ipsas rectè applicantur, quod chartarum angustia, ut ego idem faciam, non permittit. Unicum ex Esaia pro conclusione subnecto: *Elevate oculos vestros in cælum, & respicite deorsum in terram. Nam Cæli sicut fumus transibunt, & terra ceu vestimentum veteraneus, & habitatores ejus subito moriuntur. At salus mea in perpetuum manet, & justitia mea יִרְחָה non cessabit esse.* Ex qua oppositione non leve sententiæ meæ fulcrum supponitur, quamvis alias etiam ipsa res pro se loquatur. Nam qui consternatur, cessat quasi esse ille qui erat & ipso quo consternatur, unde Germanorum: *Nicht bey sich selbst bleiben.*

33. כלא formaliter significat *cohibuit*, & in multis Scripturae locis expresse continetur. Ecclesiast. Cap. 8. dicit ארם שלום ברוח לכלוא הרור. Materiales significationes, utpote *prohibendi*, *continendi*, *metuendi* &c. rectissime cum semel data forma concordant. Hag. I v. 10. Propterea propter vos clausum est cœlum, ut non roret, & terra ut non ferat proventum suum. Ubi cœlum clausum dicitur, quia cohibet rorem. Der Himmel hielt den Thau an sich. Sic Die Erde hielt ihre gewöhnliches Vermögen an sich. In Esaia dicitur. Dicens ad Septentrionem, dato, & ad Meridiem nolito cohibere. Halt meine Kinder nicht an dir / sondern gib sie her vor. Et puto Græcorum ἐνέχω non male respondere Hebræorum כלא. Sicut enim inter alia vox ἐνέχω significat obsto, quamvis non simpliciter nisi in reductione certa in linguam Latinam, ita prohibere etiam recte dicitur cohibere, quia ille qui interdicit, con-habet, ut ita loquar simul & supra habet suum mandatum cum actione. Sic Josua dicit: Domine Moses prohibe illos i.e. obsta fac stet apud ipsorum factum tuum interdictum. Et alia sunt materiales significationes, quarum applicationem studio reticeo. Unum tantum ex Daniele assumo, ubi dicitur quod intra septimanas septuaginta certum quid debeat fieri. Inter alia dicitur לכלא פשע ad cohibendam prævaricationem vel rebellionem de cuius sensu melius judicari non poterit, quam si auxesim in Prophetis usitatam recte præsupponamus.

34. Nomen hinc descendens כרם carcerem significat, & ita quadrat cum forma, quia carcer cohibitorium est &c. Sed hæc sunt facilia. Quare quaero, cur כלאי dicatur mixtum ex variis speciebus; Et ita quomodo hoc cum forma cohibendi quadret. Dico ergo vestis ex lana & lino semen diversæ speciei dicitur כלאי quia con-habetur lana cum lino in veste illa Judæis interdicta, hordeum & siligo con-habent sese in uno agro. Et ita ut vides rectissime cum forma supra data concordant omnia.

35. כלה senium est. כמה cum Mappik desiderandi gaudet significatione, להג פרשכו כש meditationem inducens semel tantum occurrit in Scriptura.

36. תוך formaliter significat *medium* Hæc significatio centies

& ultra occurrat in Scriptura sacra aliud autem est דול quod dolum notat, quia illud א דול descendit, quamvis si certum esset א דול descendere significationem doli, quod suadere videtur, expressum etiam non incommode ad formam דול reduci posset.

37. כתר Formale hujus consistit in insigniendo. Insonderheit aufsetzen vnd mercken. Sic dicitur Jeremiae secundo כתר ענין לפני Iniquitas tua signata est coram me. Deine Sünde ist so geschrieben / daß man sie nicht mit ander Materien mag außlöschē. Hinc descendit כתר quod significat rem insignitam, electam & pretiosam. Tali titulo venit Psalmus decimus sextus, qui vere continet res pretiosissimas. Cum in eo non tantum de unione naturarum, de causa, cur meritum Christi non ipso actu omnes ad aeternam vitam ducat; De eo quod Christus in diebus carnis suae non obtulerit Sacrificia expiatoria sicut reliqui Judaei &c. Sed & de morte & resurrectione & sessione ad dexteram agatur. Unde meritò dicitur כתר Deinde significat Clinodium item aurum, quia hoc est metallum insignitum & præ reliquis electum, quod omnes quaerere solent. Ex quo fundamento in Esaia dicitur: Ego cariorum faciam hominem quam Cetem Ophir id est selectissimum & pretiosissimum aurum, & hoc dicit Spiritus S. cum raritatem vult notare in Babiloniis.

38. Continuet jam disputationem hanc vox למור / cujus formale dico esse in praescindendo, sicut scriptum est Levitici 25. v. 3. & 4. Item Esa. 5. v. 6. Ex hac significatione formati descendit vox למור, significans falces amputatorias, sicut scriptum est Esaiae secundo: Indicabit &c. ut contendant gladios suos in vomeres, & hastas suas למור in falces amputatorias. Quod tum demum impletum esse intelligo, quando Gentiles fiebant Judaei. Hæc enim pax concernit oppositionem Judæorum & gentilium, quæ in novo Testamento terminis utrumq; purificatis esse cessavit. Et alia cum hac forma recte quadrant.

39. In materialibus significationibus significat cecinit, quia cantus nihil aliud est, quam præcisio vocis, ubi aliquis non magis vel grunnit vel rudit vel clamat vel vociferatur, sed artificialiter canit, & verba in alterius laudem componit, sicut scriptum est Psalm. 9. 18. 59. 6. & in aliis multis, ut inter alia in Psalmo centesimo trigesimo octavo. *Laudabo te ex toto corde meo, coram magnatibus te compositis verbis celebrabo, tibi cantabo.* Elohim autem in loco sunt homines magni, qui a judicando dicuntur, sicut forma אלהים id expresse innuit. Hinc descendens vox significans rem laude dignam ut dicitur in Genesi. Accipite זמחת הארץ de iis quæ in hac terra deprædicantur. Sic Canticum vel res laude & deprædicatione digna est in Germania robur Imperii, constantia Germana, cum propriè ita dictos Germanos sumo. In summa omne illud, quo solet terra tam quoad fructus, quam quoad alias res præ reliquis excellere, dicitur מזמרת הארץ.

40. Duò loca videntur autem in Scriptura sub hac voce dubia, alter in Ezechiele, alter in Esaia, de quibus etiam paucissimis aliquid agam. Locus Esaianus ita sonat ערצים יענה זמר ערצים. Queritur num hic זמר sit palmes ex significatione formali, vel Canticum ex significatione materiali. Respondetur ex regula rustica, propositum dicentis non est mutandum, legamus ergo contextum כחורב בצל ערבים הננו חורב בצל ערבים זמר ערצים יענה. Hac verba ita verto: *Tu tumultum peregrinorum humiliabis totaliter, sicut siccitas in terra arida.* Nam quia in terra arida ubi aqua multa est præ sita semel & depressus in terram, non assurgit de novo, sed succumbet, jam audiatur subsequens iocisum ערצים יענה זמר ערצים בצל ערבים. astus in umbra nubis palmitem Tyrannorum languefaciet. Quomodo hic & in præcedenti versu distinguatur diabolus à gentibus, quomodo Christiani describantur tu victores Satanæ & gentes ut convertendæ ad regnum Messie non ad me, mihi sufficiat scire זמר hic significare palmitem, unde Lutherus Den Neben der Tyrannen verderben. Egregius sane, locus, sed de eo agere, nondum est mihi integrum.

41. Alter

41. Alter locus in Ezechiele Cap. 8. v. 17. שלחם את הזמורה R. Crepitus ventris, qui à præscindendo dicitur. Scribæ hunc locum depravarunt, & pro אפי in textu posuerunt אפם/ adeo ut sensus sit, ponunt crepitum ventris ad nasum suum, cum debebat scribi ad nasum meum. Nam Deus hic loquitur de se, & dicit, quod crepitum ventris mittant ad nasum suum i.e. Dei. Nam omnes abominationes cōmunes nihil aliud sunt, quā foetor in naribus divinis, ut ita loquar. Num autem hæc mutatio scribarum sit licite in textum illata, non dicam, sed decuisset ipsos in margine notare; talem audaciam video etiā extra alia loca scripturæ in Malachia. De his agunt & Kimchius & Rabb. Salomo ille ut notet correctionem Scribarum, hic ut det rationē, quomodo crepitus ventris queat reduci ad formale. Ita autem extra ea dicit Kimchius והנה הם מקטרים בביתו ושולחיו / רוח הקטרתם אל אל אפם/ מלכר הבזיון שעושים לי שמחזירון אתוריהם אל היכלי: הזמורה/ פירוש ריח רע והוא על דרך כנוי לקטרט שהיו מקטרים והוא עמוש מלמטה לפיכך י"י מיתין בתתא לאפיהון ותרגם בטת כחתתא והוא מקום הכשת: אפם/ רוצה לומר אפי אלא שכנת הכהוב והוא אתר **ו** והנה שולחם אל חוטמם אתריח: Rabbi Salomo in commentario suo super prædest: רע של זמ רחוזו שהם מזמרים ברוח היוצא מפיטבעת כלומר בושתם זה אל פיהם ישוב ומנחם פירש והנה שולחם את הזמורה אל אפם ענין דופי וקלון הוא לפורשו השוה דוח מקרת/ וכעס קרבנם וניהוחם לטלאכת דופי נקבים ואחוריהם אל היכל יהוה וורה על הענין:

42. In Masora autem textuali ita legimus אל אפם חרמני"ח מליון תיקון סופרים וסימ/ נמסה בריש ספר במדבר סיני Quas cum in eas obiter occasione hujus vocis inciderim his subnectam, ut lectori de iis constet. Sic Masora תיקון חרמני"ח סופרים וסימ/ ואברהם עורנו עומר לפני יהוה/ ואל אראה ברעתו

וְאֵלֶּיךָ חָצוּ בָשָׂרָא בַּעֲיֵין אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי מִקֵּץ הַיָּמִים
 בָּנוּ אֲדוֹרֵי יִרְאָתָא יְהוָה בַּעֲוֹנוֹתָאִישׁ לֹאֲהֲלִי יִשְׂרָאֵל וְהֵנִם
 שׁוֹלְחִים אֶת הַזְּמוּרָה אֶל אַפְּסָא אֲחֵרָא קִדְשִׁי וְלֹא נִמְוָרָת
 וְאִמְדַתָּם הֵנָּה מִתְּלֵאֵהוּפְכַתָּם אוֹתָא כִּי הִנּוּגַע בָּתָם כְּנוֹגַע
 כְּבִבְתָּ עֵינוֹ וְעַמִּי הַמִּיר כְּבוֹדָא וְאֵהִי עָלַי לְמִשְׁאֵל כְּבוֹדָם
 בְּקִלְתָּ אֲמִיר וְיִרְשִׁיעוּ אֶת אֵיבָם וְתִשׁוּחַ עָלֵינוּ נִפְשֵׁינוּ וְיִמְוִירוּ אֶת
 כְּבוֹדָם בְּתִבְנִית שׁוֹר' אֱלֹהֵי יִתְ דְּבָרִים תּוֹקֹן סִפְרוֹתָא
 וְקִדְוָקִיתָן מִשִּׁכְּתִירָם.

43. At de his correctionibus scribarum, num ipsi licuerit corrigere textum, & num correxerint, & num recte correxerint, & numne vetustissima scriptio sit optima, & ex quibus rationibus hæc illi Scribarum correctioni anteferenda, dicam Deo volente in Disputatione speciali alia, ubi ex professo omnia loca illa examinabo.

44. Cum ergo jam de Masora egerim, adjiciam etiam vocem **למסר** cujus formale est *tradidit*. Num. trigesimo primo bis hæc forma expressa est. vers. 5. **למסר מאל פִּי יִשְׂרָעָאֵל** v. 16. **למסר מעל**. De quo ultimo placet quadam dicere, quidnam sit; Tradere pravariationem contra Dominum, videlicet esse offendiculum aliis. Nam ut de tota historia, ut eo melius phrasis intelligatur quadam obiter spargam, notum est, Mosén ablegasse Duces cum exercitu contra Midianitas, in qua expeditione quinq; Reges Midianitarum, Evi, Rekem, Zur, Chur, Rhabah occiderunt. Item trucidarunt tunc Bileamum filium Boor. Duces autem hi captivas ducebant uxores; Quod cum Mosés videbat, graviter increpabat eos & dicebat: Vos ne in vita conservastis uxores, illæ ipsæ fuerunt filiis Israel consilio Bileami **למסר מעל ביהוה על דבר פִּעוֹר** quando subsequabatur magna plaga. Ubi obiter noto, quod Bileam, sicuti id ex hoc loco colligitur, suasor fuerit Regi Balak, ut: ad castra Israelitarum mitteret formosissimas mulieres, quæ Judæos ad libidinem & Idololatriam incitarent, quod consilium etiam satis prospero eventu executus est Rex Moab, ut ex Numer. 25. colligere licet. Imo idem docet nos Apocalypsis Johannis, ubi ita dicitur *ἀλλ' ἔχω κατὰ τὰς ἐλπίδας*

Aa

67

ἐπ' ἐχέας ἐκεῖ πρᾶξι/ας τὴν διδασχὴν βαλῆσαι, οὐ ποῦναζον
 βαλὰν βαλεῖν σκάνδαλον, ἐνώπον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Φαζὼν
 εἶδω λόγῳ καὶ πρὸς ὅσον. Adeo ut jam dubitandi nulla merito
 superesse queat ansa, aperte enim hic docetur לִכְכֹּר מַעַד idem esse
 quod tradere praevaricationem.

45. Talia consilia solent esse optima, & tanti viri prudentia mun-
 dana digna, quibus etiam diabolus uti solet, ut & alii Duces exerci-
 tus quando suo hosti inopinata bona obijcentes maximè nocere
 possunt.

46. Ultimam radicem constituat nobis שׁוֹן ejus formale
 dico esse mansit. Jos. 20. dicitur de eo, qui casu proximum suum
 occiderat, quod debeat fugere ad locum certum in quo debeat ma-
 nere usq; ad mortem summi Sacerdotis. In libro Samuelis dicitur
 de Samuele, quod debeat manere in Siloh in perpetuum. Et alia
 clariora eandem formam verificant.

47. Materiales significationes ut *habitare, sedere* &c. quomodo
 cum forma convenient nimis clarum est. Unde hic obiter de sedere
 in folio brevibus quaedam propono. Hoc sedere in folio tribuitur
 in primis cum de D E O dicitur filio Dei, ut cum dicitur in Psalmo 47.
 Regnavit Deus super gentes, Deus ille Judex sedet super solium san-
 ctitatis suae. Qui locus ut ex contextu pater agit de Messia, cui so-
 lium æternum adscribitur, & illud SEDERE nihil aliud esse autu-
 mo, quam permanere in occupato folio. Unde in Esaia, cum de
 puero nato dicitur, quod absolute dominetur, & ita imperium ejus
 non sit in humero alieno sed in suo, & nomina quibus & quorum
 effectus, gaudere constat illum puerum exponuntur, dicitur. Ut
 multipliciter dominatus, & pax ejus non finem habeat, super folio
 Davidis & super regno ejus, ad constituendum illud, & ad stabilien-
 dum in iudicio & in iusticia ex hoc & usq; in seculum. Ubi cum de
 folio agatur sedere non tam habitare, quam permanere est. Nec
 obstat quod hoc solium dicatur solium Davidis, quia quatenus fi-
 lio Davidis, vi promissionis Christo illud solium occupandum com-
 petebat, & ideo non erubescat vocari Davidis filius, cujus erat Domi-
 nus imo ipse David. Et censeo alternari in illo folio vocem Ihovah

capit

homo è contra ex Davidis femine dicitur sedere in folio Ihovah, si-
cutilegimus 1. Chronic. 29. v. 23. *Et sedebat Salomo super folio Iho-
vab, quia erat Rex loco Davidis patris sui, & prospere agebat.* Ubi fo-
lium Davidis puto vocari folium Ihovah, quia illi reges typi erant
Messiæ sedentis in folio, ut esset Rex super Jhudah & Jerusalem. Ut-
ut autem hic obtineat illa alternatio, contrarium tamen fieri multi di-
cerent, cum nullus Rex Jhudah & Jerusalem dicatur Rex super mon-
te Zion, quod soli D E O competere deprehendimus, cum loca Scri-
pturæ id probantia deficere videmus. Quod si verum sit, clare di-
stinguere voluit Spiritus sanctus, inter regnum & regnum. Sicut
enim Zion vox generalior est, quam Jerusalem & Jhudah, & magis
respicit Ecclesiam, ita meritò, cum Ecclesia præter Christum, nullum
Dominum & Regem agnoscat, soli Deo Regnum & solium super
montem Zion tribuitur, sicut id etiam ex accurata inspectione Psal-
mi secundi patet.

48. Et ex hoc formali permanendi, recte concludo, quod sessio
ad dexteram DEI nihil aliud sit, quam qua Christus manet perpetuo
in Majestate omnipotentissimæ dignitatis, adeo, ut cum DEXTE-
RA DEI magis tendat ad objectum, vi formæ, recte dicam quod
illi sedere ad dexteram sit actuale Dominium super omnes creatu-
ras, quando præsentissime & potentissime omnia gubernat. Nec e-
nim cum de sessione ad dexteram Philologice disputamus colligendæ
sunt similes locutiones ex Scriptura tibi sedere ad dexteram parum
involvere videtur: Quia prius recte judicandum est de formali signi-
ficatione vocis *dextera*, deinde de formali significatione vocis *sedere*.

Et tum demum applicetur modus dicendi & distinguatur inter
dexteram DEI & dexteram hominis, inter sedere DEI
& sedere hominis & res erit manifeste facilis.

COROL.

Ad supplendum spatium.

1. Num si evinceretur in Scriptura sacra esse Tikkun Sophrim, exinde sequeretur corruptio textus sacri? Negatur.
2. An samuch primæ vocis totius scripturæ Veneris Testamenti demonstrari debeat expositu vocum, vel ex ministerio sensus accentuum, vel ex positu particulæ Vav: vel ex connexionem positus temporum, R. Ex singulis quamvis modo diverso.
3. An ratio cur Spiritus sanctus in V. T. tempora mutasse videatur, debeat interpreti Scripturæ sacre esse cognita, R. Maxime & tenetur simul imitari posse artificium illud mutationis temporis illius Grammaticalis, ita ut tamen non sit mutatio sensualis.

